

بررسی تأثیرات اخراج ایرانی تبارهای مقیم عراق بر شهر ایلام

مرتضی اکبری^۱

مریم قلیچی^۲

سیدمحمدطاهری مقدم^۳

چکیده

باروی کار آمدن صدام در عراق و قدرت گرفتن حزب بعث، روابط این کشور با ایران متشنج گردید و زمینه‌های جنگ فراهم شد که اخراج بیشتر ایرانی تبارها را از کشور عراق در پی داشت. بسیاری از آنها، که به معاودین (بازگشت داده شدگان) شهرت یافتند، در شهر ایلام ساکن شدند. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات آن، بهره‌گیری از کتاب‌ها، مقالات، اسناد و مصاحبه با آگاهان بوده است. این پژوهش با هدف پاسخ به این پرسش انجام شد که معاودین از نظر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی چه تأثیری بر شهر ایلام داشته‌اند؟ یافته‌های پژوهش در خصوص نقش و حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی، ۲۴ شاخص در قالب ۷ مقوله فرعی (پشتیبانی از جبهه‌های جنگ، دفاع از سرزمین، مدد رسانی به خانواده‌های آسیب‌دیده، افزایش اتحاد و همبستگی ملی، ثبت خاطرات و تجربیات، کمک در بازسازی پس از جنگ، حفظ ارزش‌های انسانی و ملی) را نشان داد. در مورد اثرات فرهنگی حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی، سه مقوله فرعی، شامل تنوع فرهنگی (۵ شاخص)، حفظ میراث فرهنگی (۵ شاخص) و تقویت زبان و ادبیات (۴ شاخص) و در مورد اثرات اجتماعی حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی، سه مقوله فرعی، شامل ایجاد شبکه‌های اجتماعی (۴ شاخص)، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی (۵ شاخص) و افزایش آگاهی اجتماعی (۴ شاخص) شناسایی شد. در مورد تأثیرات اقتصادی حضور معاودین ایلام نیز سه مقوله فرعی، شامل رشد بازارهای محلی (۵ شاخص)، ایجاد اشتغال (۵ شاخص) و سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی (۳ شاخص) احصاء گردید.

واژگان کلیدی: معاودین، مهاجرت، اثرات فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی، ایلام.

با وخیم شدن روابط بین دو کشور ایران و عراق در سال ۱۳۵۰ ش. / ۱۹۷۱ م. دولت عراق روابط دیپلماتیک خود را با ایران قطع کرد؛ سپس با اخراج شهروندان ایرانی تبار مقیم عراق، خشم و انزجار خود را نشان داد. با پیروزی انقلاب اسلامی، اختلافات دولت بعث با جمهوری اسلامی ایران عمیق تر شد و قابلیت صدور انقلاب اسلامی به عراق و تأثیرپذیری شیعیان و کردهای فیلی از آموزه‌های انقلاب اسلامی، خطری برای موجودیت حزب بعث به شمار می‌رفت؛ بر این اساس رژیم بعث در سال ۱۳۵۹ ش. / ۱۹۸۰ م، در حدود پانصد کرد فیلی تاجر را پس از سلب تابعیت و مصادره اموال، از عراق اخراج کرد. با شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، استان و شهر ایلام با چالش‌های سختی روبه‌رو شد. وجود مراکز اقتصادی و مواصلاتی، نظیر مخازن نفتی و تأسیسات صنعتی، موقعیت ویژه‌ای برای این شهر به وجود آورده بود. شهر ایلام افزون بر داشتن موقعیت ویژه اقتصادی و ارتباطی، در دوران جنگ نیز یکی از کانون‌های مهم پشتیبانی نیروهای نظامی و رزمنده برای پیشبرد عملیات‌های نظامی و آزادسازی مناطق اشغالی توسط دشمن بود؛ به همین دلیل یکی از اهداف حملات دشمن برای آسیب به مراکز اقتصادی و گسستن پیوند شهر با یگان‌های رزمی در جبهه میانی به شمار می‌رفت. حمله گسترده عراق، علاوه بر ایجاد خسارات فراوان، موجب مهاجرت معادین عراقی و مردم شهرهای جنگ‌زده استان، از جمله مهران، دهلران و بخش‌های تابعه به شهر ایلام شد. جنگ‌زدگان استان‌های خوزستان و کرمانشاه نیز به علت پیوستگی جغرافیایی و اجتماعی به شهر ایلام پناه آوردند و این امر، شهر ایلام را با شرایط ویژه‌ای مواجه کرد.

بیان مسئله

جنگ عراق علیه ایران، ترکیبی از انواع جنگ‌های غیرعادلانه، کلاسیک، نامنظم (در سال اول جنگ)، دریایی و هوایی و زمینی بود. به این صورت، ایران در سال‌های آغازین انقلاب در معرض چنین تهاجم گسترده‌ای قرار گرفت و استان‌های مرزی کشور، از جمله ایلام، با توجه به عدم آمادگی و عدم پیش‌بینی چنین تهاجمی، آسیب فراوانی را متحمل شدند. استان ایلام در غرب کشور که به علت کم‌توجهی‌های پیش از انقلاب، از زیرساخت‌های مناسب توسعه در عرصه‌های مختلف اقتصادی و صنعتی بی‌بهره بود، با شروع جنگ تحمیلی، بر موانع توسعه آن افزوده شد. با حمله همه‌جانبه عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ به کشور ایران، این منطقه بارها مورد تهاجم زمینی و هوایی دشمن قرار گرفت (محمدرحیمی، ۱۳۸۵: ۱۱). جنگ هشت ساله ایران و عراق، خرابی‌های زیادی را در طول ۱۲۰۰ کیلومتر مرز مشترک و تا عمق ۸۰ کیلومتری در خاک ایران در پی داشت و ۸۷ شهر جنگ‌زده، ۱۸ شهر بمباران شده و ۲۶۷۶ روستای آسیب‌دیده در ۱۷ استان کشور، نتیجه آن بود (ربانی، ۱۳۷۹: ۱۶۶). این جنگ از مهمترین، طولانی‌ترین و پرخسارت‌ترین جنگ‌ها بود و بسیاری از شهرهای ایران را تحت تأثیر قرار داد. در این مورد می‌توان به آواره شدن دو میلیون مهاجر داخلی و سه میلیون پناهنده عراقی اشاره کرد که در وخیم شدن اوضاع اقتصادی شهرها نقش داشته‌اند (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۷۵: ۶۱۱). این مقاله

بر اساس اطلاعات و داده‌های کتابخانه‌ای، اسناد، مصاحبه و بهره‌گیری از آرشیو اداره کل حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان ایلام، به «تحلیل و بررسی تأثیرات فرهنگی - اجتماعی حضور معاودین عراقی در زمان قبل و بعد از جنگ تحمیلی در شهر ایلام» پرداخته است.

روش تحقیق

با توجه به تاریخی بودن ماهیت موضوع این پژوهش، روش تحقیق در آن، کیفی با رویکردی توصیفی - تحلیلی است. گردآوری اطلاعات آن نیز به شیوه کتابخانه‌ای، استفاده از منابع اینترنتی، مصاحبه فعال و بررسی اسناد بوده است. در این پژوهش، تأثیرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مهاجرت معاودین به شهر ایلام در قبل و بعد از جنگ تحمیلی، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

پیشینه تحقیق

تعداد کتاب‌ها و مقالاتی که درباره حمله عراق به ایران، بخصوص به استان و شهر ایلام نوشته شده است، زیاد نیست و از آنچه در این مورد چاپ شده، می‌توان به کتاب‌های زیر اشاره کرد:

«روزشمار جنگ استان ایلام» (دوستعلی آزوج، ۱۳۹۰)، «تاریخ دفاع مقدس در استان ایلام» (صحرائی، ۱۳۸۵)، «حضور زنان استان ایلام در دفاع مقدس» (اکبری، ۱۳۹۰)، «نقش روحانیت استان ایلام در انقلاب اسلامی و دفاع مقدس» (همو، ۱۳۹۲)، «نقش نیروهای انتظامی استان ایلام در دفاع مقدس» (همو، ۱۳۹۳)، «نقش زنان استان ایلام در تحولات سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس» (همو، ۱۳۹۱)، «سومار در مسیر تاریخ» (همو، ۱۳۹۳) و «نقش عشایر استان ایلام طی دوران دفاع مقدس و حفظ پاسداشت آن» (محمدرحیمی، ۱۳۸۵).

چنانکه ملاحظه شد، تاکنون مقاله‌ای در خصوص پیامدهای اجتماعی حضور معاودین عراقی در شهر ایلام در دوره جنگ تحمیلی نوشته و چاپ نشده؛ از این رو این تحقیق درصدد بررسی و تبیین این موضوع برآمده است.

حضور معاودین (سوقی‌ها) عراقی در شهر ایلام قبل از انقلاب اسلامی

حضور بسیاری از اتباع ایرانی در عراق و وضعیت علما و اماکن مقدس، به مهمترین چالش میان کشورهای ایران و عراق تبدیل شد. از سال ۱۳۰۸ ش. / ۱۹۲۹ م. تعیین خط مرزی و به‌ویژه موضوع ارون‌درود اهمیت خاصی در روابط دو کشور پیدا کرد و اصلی‌ترین معضل و چالش میان دو کشور به شمار می‌رفت (کوهستانی‌نژاد، ۱۳۸۴: ۳۸۹-۳۹۱). به دنبال این چالش، در سال ۱۳۱۶ ش. / ۱۹۳۷ م. قراردادی میان ایران و عراق منعقد شد و کنار چپ رودخانه مذکور به عنوان

خط مرزی دو کشور تعیین گردید. به موجب این قرارداد، آزادی کشتیرانی برای ناوهای بازرگانی کلیه کشورهای و ناوهای جنگی ایران و عراق اعلام شد؛ اما در پی کودتای سال ۱۳۳۶ ش. / ۱۹۵۸ م. ژنرال عبدالکریم قاسم در عراق، روابط میان دو دولت تیره گردید و موجبات بروز برخوردهای مرزی فراهم شد. با روی کار آمدن حزب بعث در تیرماه ۱۳۴۷ ش. / ژوئیه ۱۹۶۸ م. اختلاف میان دولت ایران و عراق نیز افزایش یافت. دولت ایران قرارداد ۱۳۱۶ ش. / ۱۹۳۷ م. را لغو کرد؛ زیرا معتقد بود قرارداد مذکور، به منظور اجرای سیاست استعماری انگلیس تنظیم گردیده و از سوی دولت انگلستان به دولت ایران تحمیل شده است. به عقیده دولت ایران، خط القعر بایستی به عنوان خط مرزی ایران و عراق تعیین گردد؛ اما مذاکره درباره این موضوع هیچ نتیجه‌ای در بر نداشت؛ بلکه باعث تیره شدن روابط دو کشور گردید. دولت عراق به دنبال قطع مناسبات بغداد با تهران، اقدام به اخراج دسته‌جمعی ایرانیان مقیم آن کشور نمود (امینی، ۱۳۸۱: ۲۲۳-۲۲۴) و از دادن هرگونه فرصت برای جمع‌آوری اثاثیه یا فروش اموال به ایرانیانی که چندین نسل در این کشور فعالیت داشتند، امتناع کرد. به این صورت، اتباع ایرانی تحت‌الحفظ مأموران عراق از کشور اخراج شدند (اسناد روابط ایران و عراق به روایت ساواک، ۱۳۸۰ ج ۱: ۳۴۲). ایرانیان اخراج شده از عراق در واقع بیشتر کردهای فیلی و شیعه‌مذهب عراق بودند. نیمی از کردهای فیلی ساکن در مناطق شرقی عراق، ایرانیانی بودند که پس از جنگ چالدران و بر اساس معاهدات میان ایران و عثمانی در دوره صفویه، از ایران جدا و ضمیمه خاک عثمانی شده بودند و نیمی دیگر، ساکنان اصلی پشتکوه (ایلام) بودند که در دوران حکومت والیان فیلی^۱ به عراق مهاجرت کرده بودند (کندل و دیگران، ۱۳۷۰: ۷۵). کردهای فیلی ساکن عراق از دوره عثمانی تا روی کار آمدن حزب بعث در عراق، ارتباطات فرهنگی و تجاری بسیار گسترده‌ای با ایران داشتند. با روی کار آمدن حزب بعث، کردهای فیلی در تنگنا قرار گرفتند و مصیبت‌های آنها آغاز شد.

اخراج کردهای فیلی بعد از انقلاب اسلامی و روی کار آمدن حزب بعث و ورود آنان به ایلام

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و در شرایطی که هر روز اختلافات دولت بعث با جمهوری اسلامی ایران عمیق‌تر می‌شد، حاکمان دولت بعث، صدور انقلاب اسلامی به عراق و تحت تأثیر قرار گرفتن شیعیان و کردهای فیلی از آموزه‌های این انقلاب را خطری برای موجودیت خود می‌دانستند و با در نظر گرفتن این شرایط، نمی‌توانستند تحمل کنند که یک اقلیت ایرانی تبار همچنان موقعیت منسجم و مناسب اقتصادی در عراق داشته باشد. بر همین اساس، رژیم بعث پس از حادثه ترور نافرجام طارق عزیز در تاریخ ۱۳۵۹/۱/۱۸ ش. / ۱۹۸۰/۴/۷ م. در حدود پانصد تاجر کرد فیلی را پس از سلب تابعیت و مصادره اموال، از عراق اخراج کرد. این حادثه، زمینه اخراج دسته‌جمعی دیگر ایرانی تباران و بخصوص کردهای فیلی را از عراق با بدترین وضعیت و با عنوان معاودین (بازگشت داده‌شدگان) عراقی فراهم نمود (الفیلی العلوی، ۱۴۳۱/۲۰۱۰: ۴۸۶). در

۱. کلمه فیلی برای اولین بار با روی کار آمدن حسین خان فیلی در لرستان معمول گردید وی در سال ۱۰۰۶ ه. ق. / ۱۵۸۷ م. توسط شاه عباس اول به فرمانروایی لرستان منصوب شد و بر سنگ قبرش «حسین خان فیلی» حک گردیده است (ایزدونه ۱۳۵۱، ج ۱: ۴۰). پس از او جانشینانش لقب فیلی را برای خویش انتخاب کردند. از عصر صفویه تا اوایل قاجار به واسطه حکومت والیان فیلی بر منطقه لر کوچک به آنجا لرستان فیلی و به ایلات قلمروشان لر فیلی می‌گفتند. ایل‌های تحت امر والیان فیلی از نظر لهجه به سه دسته لر، لک و کرد تقسیم می‌شوند. ایلات کرد فیلی در پشتکوه (ایلام) و کرانه‌های شرقی رود دجله و از کرکوک تا بصره پراکنده‌اند (لوپس ار، ۱۳۷۹: ۱۰۴). افزایش مالیات جنگ‌های خانوادگی والیان، خشکسالی و سختگیری‌های والیان؛ همچنین جنایات‌های اقتصادی و فراهم بودن زمینه اشتغال در شهرهای عراق، مهمترین علل مهاجرت مردم پشتکوه (ایلام) به شهرهای عراق بودند. موقعیت جغرافیایی و همجواری ایلام با عراق، اهمیت ویژه‌ای به آن دلد بود. عوامل طبیعی چون رود صیمیره و کوه کبیر کوه در شرق، کوه‌های مانش در شمال و بیابان‌های بین رودخانه دویرج و کرخه در جنوب آن، سبب شده بود ساکنین این منطقه، کمترین ارتباط را با مناطق همجوار خود داشته باشند و داد و ستد و تعامل فرهنگی و اجتماعی آنان از زمان‌های بسیار دور تا عصر رضاخان محدود به شهرهای عراق شود (مرادی مقدم، ۱۳۸۵: ۴۵).

۱۳۵۹/۲/۱۷ ش. / ۱۹۸۰/۵/۷ م. صدام به بهانه حفاظت از جان شهروندان عراقی، فرمان معروف ۶۶۶ را صادر کرد و به اخراج کردهای فیلی شکل قانونی داد و تصمیم خود مبنی بر تبعید گسترده کردهای فیلی را به اجرا درآورد (الحمود، ۱۳۹۷: ۱۷۴). کردهای فیلی از سراسر بغداد، به ویژه از محلات باب‌الشیخ، خیابان الکفاح و فلسطین و شهرهای کوت، بدره، جسان، خانقین و مندلی اخراج شدند. کردهای فیلی ساکن شهرها و روستاهای استان کرکوک، دیاله، واسط، میسان و بصره نیز در این موج از اخراج شدن‌ها مورد هدف قرار گرفتند و پس از سلب تابعیت اخراج شدند که از آنها با عنوان معاودین عراقی یاد می‌شود (سند ۱۰-۶). حکومت عراق تمام اموال و دارایی‌هایشان را مصادره کرد، آنان را با دست خالی و پای پیاده در نزدیک مرز ایران رها نمود و تعدادی از اقوام آنها را به عنوان گروگان در عراق نگاه داشت و تعدادی دیگر را به اتهام همکاری و جاسوسی برای ایرانی‌ها، قتل عام کرد. حدود ۹ تا ۲۰ هزار نفر از جوانان آنها را نیز با این تصور که اگر به ایران تبعید و اخراج شوند، در کنار سربازان ایران علیه عراق خواهند جنگید، در منطقه معروف به «نگره‌السلیمان» در جنوب عراق زندانی کرد. تعداد زیادی از این کردها به دلیل وضعیت نامناسب زندان و شکنجه‌های دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی حزب بعث، جان خود را از دست دادند (سیف‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۸۰-۱۸۱).

سرنوشت تجار کُرد فیلی اخراج شده به ایران پس از انقلاب اسلامی

مسئولین وقت جمهوری اسلامی از تجار اخراج شده به ایران استقبال کردند و وزیر امور خارجه وقت و رئیس اتاق بازرگانی به استقبال آنها رفتند و به آنها گفتند: «اینجا کشور خودتان است و هر چه می‌خواهید در اختیارتان قرار خواهد گرفت». تجار اخراج شده به کرمانشاه آمدند و از کرمانشاه به تهران، منتقل و در هتل آزادی مستقر شدند. دولت ایران پس از انجام تحقیقات، به آنها اعلام کرد که می‌توانند در این کشور به عنوان تاجر به فعالیت پردازند و کسانی که به عراق، کالا وارد می‌کردند، از این پس می‌توانند کالاهای خود را به ایران وارد کنند؛ همچنین در مدت زمان کوتاهی، پاسپورت و شناسنامه ایرانی به اکثریت آنها داده شد و فعالیت تجاری خود را آغاز کردند. تجار اخراج شده از عراق، به بنی‌صدر، رئیس‌جمهور وقت، نامه‌ای ارسال کردند و از طریق دیپلماسی و مراجع بین‌المللی، درخواست رسیدگی به وضعیت خود را داشتند (کیهان، ۱۳۵۹، شماره ۱۰۹۶۹: ۱). تاجران اخراج شده فیلی از متمولین بغداد و دیگر شهرهای بزرگ عراق و برخی از آنها عضو اتاق بازرگانی بغداد بودند که به دلیل ضبط و مصادره اموالشان از سوی رژیم بعث، سرمایه خود را از دست داده بودند. مراد انصاری همه نقدینگی و سرمایه همراه تجار اخراج شده را سه هزار دلار تخمین زده است که بعدها آن مبلغ با جمع‌آوری مبلغی دیگر از عراق، به نه هزار دلار رسید (خبرگزاری کردپرس، ۱۳۹۵: ۱۱۶۰۳۰). علاوه بر این، برخی از آنها از خانواده‌هایشان جدا افتاده بودند و از وضعیت آنها اطلاعی نداشتند. دردآورتر آنکه برخی از آنها علاوه بر از دست دادن مال و سرمایه، فرزندان جوانشان نیز توسط رژیم بعث به زندان افکنده شده بود که بعدها قتل عام شدند.

تجار کُرد فیلی پس از آشنایی با محیط کسب و کار در ایران، به فکر سرمایه‌گذاری و

ایجاد شرکت افتادند. از جمله آنها، مراد انصاری بود که اولین کارخانه گردبافی^۱ را در ایلام ایجاد کرد (خبرگزاری کردپرس، ۱۳۹۵: ۱۱۶۰۳۰). از جمله اقدامات مهم تجار اخراج شده در ایران، این بود که در تشکیل اتاق مشترک بازرگانی بین ایران و عراق و ایجاد اتاق بازرگانی ایلام نقش داشتند. هفت استان در اتاق بازرگانی مشترک بین ایران و عراق حضور داشتند و تعداد اعضای آن ۲۱ نفر بود که ۷ نفر از آنها از تجار معاود بودند. هنگامی که تجار اخراج شده در صدد ایجاد اتاق بازرگانی ایلام بودند، ایلام از نظر امور تجاری زیرمجموعه استان کرمانشاه و فاقد شرایط لازم برای تشکیل اتاق بازرگانی مستقل بود؛ از این رو، آنها به همراه تجار ایلامی با فراهم کردن شرایط لازم، از جمله گردآوردن شصت نفر تاجر و سرمایه لازم، اتاق بازرگانی ایلام را تشکیل دادند. سید توفیق، متولد بغداد و از کردهای فیلی اخراج شده، اولین رئیس اتاق بازرگانی ایلام بود. مراد انصاری نیز هشت دوره به عنوان نماینده اتاق بازرگانی ایلام در تهران فعالیت کرد (همان).

تجار اخراج شده کرد فیلی در استان‌های تهران، یزد، خوزستان، کرمانشاه، ایلام و ... مشغول به کار شدند. در حال حاضر نیز تعدادی از تجار کرد فیلی در استان‌های بغداد، کوت و دیاله و دیگر استان‌های عراق مشغول به کار هستند. آراس حبیب فیلی، رئیس حزب کنگره ملی عراق، در اردیبهشت ۱۳۹۷ ش. در دیدار با کردهای فیلی ایلام ابراز داشت که در حال حاضر، با توجه به توانمندی بالای اقتصادی کردهای فیلی در بغداد و واسط و در استان‌های ایلام، کرمانشاه، خوزستان، تهران، یزد و ... به دنبال پیگیری گسترش ارتباط اقتصادی بین کردهای فیلی ایران و عراق است. وی با یادآوری حمایت‌های دیرینه جمهوری اسلامی ایران از کردهای فیلی، ابراز امیدواری کرد که در جهت بسط و گسترش روابط اقتصادی و فرهنگی با کردهای فیلی نیز نگاه ویژه داشته باشد و آنها را در جهت تحکیم هویت و احقاق حقوقشان در عراق یاری دهد (خبرگزاری کردپرس، رئیس حزب کنگره ملی عراق در ایلام با کردهای فیلی دیدار کرد، ۱۴/۲/۹۷).

با اخراج ایرانیان ساکن عراق، موجی از مشکلات اقتصادی و اجتماعی در کشور و مناطق مهاجرپذیر ایجاد شد. به گزارش وزارت امور خارجه، نزدیک به یکصد هزار ایرانی مقیم عراق با خصوصیات فرهنگی کاملاً مشابه با مردم عراق، رهسپار ایران شدند. دولت و ملت ایران نیز به لحاظ سیاسی و از این نظر که کمک به گروه‌های تازه‌وارد را وظیفه خود می‌دانست، سعی در جذب اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنها کرد. با ورود ناگهانی و پیش‌بینی نشده این جمعیت انبوه، کشور دچار مشکلات عدیده‌ای شد (پبله‌ور، ۱۳۵۲: ۴۲). این مشکلات در زمینه‌های مختلفی همچون: بهداشت، آموزش و پرورش، تغذیه، مسکن و معیشت آنها بود. به گزارش روزنامه اطلاعات (شماره ۱۶۱۱۶: ۳) و اکبری (۱۳۹۰: ۳۵۲-۳۵۳): «روز شنبه ۱۳۵۹/۱/۲۳ تعداد ۱۲۲۸۱ نفر از خواهران و برادران ایرانی‌الاصل از کشور عراق اخراج شدند و از طریق مناطق مرزی سومار، خسروی، مهران و دهلران به ایران آمدند. از این عده ۵۹۰۸ نفر از طریق سومار، ۲۳۸۰ نفر از مرز خسروی، ۲۷۰۶ نفر از مهران (از توابع استان ایلام) و ۱۷۹۷ نفر از طریق مرز دهلران (از توابع

۱. پارچه‌های گردباف را اکثراً با نام پارچه پروانه‌ای نیز می‌شناسند. اکثر پارچه‌ها معمولاً تاروپود دارند که به روش بافت آنها تخت‌بافت می‌گویند. در پارچه‌های گردباف بر خلاف سایر پارچه‌ها فقط پود وجود دارد. این پارچه که به آن تریکو نیز می‌گویند، صنعتی است و معمولاً از الیاف‌های مختلفی مانند پنبه، ابریشم، نخ، پلی‌استر و غیره ساخته می‌شود. (<https://dooktex.com>).

استان ایلام) به خاک ایران وارد شدند. آنها پس از طی مسافت‌های طولانی به صورت پیاده یا با وسایل نقلیه، در اردوگاه‌هایی که در استان‌های مختلفی همچون: کرمانشاه، خرم‌آباد، کرمان و شیراز برای آنها در نظر گرفته شده بود، ساکن شدند و بعد از اینکه سه ماه در این اردوگاه‌ها زندگی کردند، توسط فامیل‌های نزدیک خود، شناسایی و ضمانت شدند و به شهرهای مورد نظر خود رفتند که یکی از این شهرها، ایلام بود. تعداد زیادی از این معاودین، ایلامی‌الاصل بودند و در اردوگاه‌هایی که در ایلام برای آنها در نظر گرفته شده بود، ساکن شدند. از آنجایی که ایلام بافت قبیله‌ای و طایفه‌ای داشت، این مهاجرین، توسط فامیل‌های خود حمایت شدند تا هنگامی که برای خود، شغل و سرپناه فراهم کردند (سند ۱۰-۵).

حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی

در طول جنگ، شهر ایلام به دلیل نزدیکی به مرز و همجواری با مناطق جنگی، شرایط خاصی را تجربه کرد. حضور معاودین و مهاجرین در ایلام در زمان جنگ عراق و ایران، از جنبه‌های مهم و تأثیرگذار در این دوره تاریخی بود و معایب و مزایای مختلفی داشت. حضور آنها نه تنها یک فصل مهم در تاریخ این استان؛ بلکه نمادی از ایستادگی، مقاومت و همبستگی در برابر تهدیدهای خارجی به حساب می‌آید. با شروع جنگ تحمیلی در سال ۱۹۸۰، بسیاری از مردم ایلام، به‌ویژه آنهایی که در مناطق مرزی زندگی می‌کردند، تحت فشارهای شدید قرار گرفتند. حملات موشکی و بمباران‌ها باعث شد که بسیاری از مردم به مناطق امن‌تر در استان یا حتی به سایر استان‌ها مهاجرت کنند. بسیاری از مهاجرین و معاودین نه تنها از محل سکونت خود دفاع می‌کردند؛ بلکه به نیروهای مسلح می‌پیوستند و در جبهه‌های جنگ شرکت می‌کردند. این افراد با دل و جان در کنار رزمندگان، برای حفظ کشور تلاش می‌کردند. برخی از آنها، حتی در دوران مهاجرت، به خانواده‌های آسیب‌دیده از جنگ کمک می‌نمودند و برای تأمین نیازهای آنها می‌کوشیدند. همبستگی معاودین با رزمندگان، به تقویت روحیه عمومی و افزایش همدلی در میان مردم کمک می‌کرد. این اتحاد بر مقاومت مردم ایران در برابر دشمن تأثیر بسزایی داشت. بسیاری از کسانی که در ایلام به عنوان معاودین در جنگ تحمیلی حضور داشتند، اکنون تجربیات خود را برای نسل‌های بعد روایت می‌کنند و به آنها می‌آموزند که چگونه باید به ارزش‌های انسانی، میهن‌پرستی و فداکاری توجه داشته باشند.

در خصوص حضور آنها در جبهه‌های نبرد علیه عراق با چند نفر از نیروهای داوطلب و سپاهی زمان جنگ مصاحبه به عمل آمد که خلاصه‌ای از آنها نقل می‌شود. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این باره چنین روایت نمود:

«نیروهای بعثی در روز ۱۸ شهریورماه ۱۳۵۹، در نوار مرزی استان ایلام از جمله مهران و دهلران وارد جنگ شده بودند. در همین روز، عده‌ای از نیروهای داوطلب و سپاهی، به منظور مقابله با تجاوز ارتش بعث، از شهر ایلام عازم مناطق و محورهای عملیاتی میمک، مهران و دهلران شدند. در آن منطقه، ظرفیت نیروهای رزمنده، شامل ۵۰ نفر از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۳۰ نفر از

سپاه پاسداران مهران و ۳۰ نفر از سپاه پاسداران دهلران بود. در زمان جنگ تحمیلی، افسار مختلف مردم ایران، از جمله مردم ایلام که در بین آنها تعداد قابل توجهی از معاودین حضور داشتند، داوطلبانه به جبهه‌ها اعزام شدند و در عملیات‌های مختلف شرکت نمودند یا در نوار مرزی به صورت پدافندی در مقابله با دشمن بعثی خدمت کردند. البته بیشتر معاودین که به جبهه اعزام می‌شدند در سپاه بدر و بعدها در سپاه قدس به خدمت مشغول شدند و حضور فعالی در جنگ داشتند».

مصاحبه‌شونده دیگر چنین روایت کرد:

«معاودین ایلام در جنگ تحمیلی، نقشی بسیار حیاتی و مهم ایفا کردند. این افراد به دلیل نزدیک بودن به مرزهای ایران و به منظور پشتیبانی از نیروهای مسلح کشور، در خطوط مقدم جبهه‌ها و مناطق جنگی حضور یافتند و در کنار رزمندگان به مقابله با دشمن پرداختند. این اقدام در تقویت نیروهای مسلح و افزایش روحیه آنها مؤثر بود. بسیاری از معاودین با داشتن احساس مسئولیت در دفاع از خانه و سرزمین خود، در برابر دشمن ایستادگی کردند و برخی از آنان به شهادت رسیدند. در هنگام جنگ، بسیاری از خانواده‌ها تحت فشار قرار گرفتند و آسیب دیدند. معاودین ایلام نیز در درمان و مراقبت از آسیب‌دیدگان به آنها کمک می‌کردند و به تأمین نیازهای اولیه آنها می‌پرداختند».

مصاحبه‌شونده دیگر به جنبه‌های دیگری از حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی اشاره نمود:

«حضور معاودین در مبارزه با دشمن در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی، باعث افزایش امید، تقویت روحیه جمعی و همبستگی ملی شد. آنها بعدها به ثبت خاطرات و تجربیات تلخ و شیرین خود از جنگ پرداختند. این خاطرات می‌تواند بخشی از تاریخ شفاهی جنگ را شکل دهد و به نسل‌های آینده منتقل کند. پس از پایان جنگ، بسیاری از آنها در فرآیند بازسازی و ترمیم آسیب‌های ناشی از جنگ نقش داشتند. تلاش آنان در این عرصه، به احیای منطقه و بازگشت مردم به زندگی عادی کمک شایانی کرد. در واقع معاودین ایلام با ایستادگی در برابر تهدیدات خارجی و تلاش برای حفظ فرهنگ و هویت ملی خود، ارزش‌های انسانی و ملی را در جامعه تقویت کردند».

در جدول شماره ۱ خلاصه مقولات و نشانگرهای شناسایی شده در خصوص نقش معاودین ایلام در جنگ تحمیلی گزارش شده است:

جدول شماره (۱). مقولات و نشانگرهای شناسایی شده در خصوص نقش معاودین ایلام در جنگ تحمیلی

مقوله اصلی	مقولات فرعی	نشانگرها	روایت‌ها
نقش معاودین ایلام در جنگ تحمیلی	پشتیبانی از جبهه‌های جنگ	نیروی انسانی در جبهه‌های جنگ، حضور در خط مقدم، تقویت نیروهای مسلح	معاودین ایلام به عنوان نیروی انسانی به جبهه‌های جنگ پیوستند و در کنار رزمندگان در خطوط مقدم جنگ حضور یافتند. این اقدام در تقویت نیروهای مسلح و افزایش روحیه آنها مؤثر بود.
	دفاع از سرزمین	احساس مسئولیت در دفاع از سرزمین، ایستادگی در برابر دشمن، مقام رفیع شهادت	بسیاری از معاودین با داشتن احساس مسئولیت در دفاع از خانه و سرزمین خود، در برابر دشمن ایستادگی کردند و برخی از آنان به شهادت رسیدند.
	مدد رسانی به خانواده‌های آسیب دیده	کمک به خانواده‌های آسیب دیده از جنگ، تأمین نیازهای اولیه، درمان و مراقبت از آسیب دیدگان	معاودین ایلام نیز در درمان و مراقبت از آسیب دیدگان به آنها کمک می‌کردند و به تأمین نیازهای اولیه آنها می‌پرداختند.
	مؤثر بودن در افزایش اتحاد و همبستگی ملی	تقویت روحیه جمعی، تقویت همبستگی ملی، افزایش امید و نیروی مقاومت در جامعه	حضور معاودین در مبارزه با دشمن در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی، باعث افزایش امید، تقویت روحیه جمعی و همبستگی ملی شد.
	ثبت خاطرات و تجربیات	ثبت خاطرات و تجربیات تلخ و شیرین، تقویت تاریخ شفاهی جنگ، انتقال تاریخ شفاهی به نسل‌های آینده	معاودین به ثبت خاطرات و تجربیات تلخ و شیرین خود از جنگ پرداختند. این خاطرات می‌تواند بخشی از تاریخ شفاهی جنگ را شکل دهد و به نسل‌های آینده منتقل کند.
	نقش در بازسازی پس از جنگ	شرکت در فرآیند بازسازی و ترمیم آسیب‌های ناشی از جنگ، احیای منطقه و تلاش در جهت بازگشت مردم به زندگی عادی	پس از پایان جنگ، بسیاری از معاودین ایلام در فرآیند بازسازی و ترمیم آسیب‌های ناشی از جنگ نقش داشتند. تلاش آنان در این عرصه، به احیای منطقه و بازگشت مردم به زندگی عادی کمک شایانی کرد.
	حفظ ارزش‌های انسانی و ملی	ایستادگی در برابر تهدیدات خارجی، تلاش برای حفظ فرهنگ و هویت ملی خود	معاودین ایلام با ایستادگی در برابر تهدیدات خارجی و تلاش برای حفظ فرهنگ و هویت ملی خود، ارزش‌های انسانی و ملی را در جامعه تقویت کردند.

در مجموع، آثار حضور معاودین ایلام در جنگ تحمیلی به عنوان مدافعانی فداکار و ایثارگر، نه تنها در تاریخ جنگ؛ بلکه در تاریخ فرهنگی و اجتماعی ایران نیز به یادگار مانده است.

بمباران ایلام توسط نیروی هوایی عراق و شهادت برخی از معاودین

از آغاز جنگ تحمیلی (شهریور ۱۳۵۹) تا پایان آن (اواخر مردادماه ۱۳۶۷ ه.ش.)، تعدادی از مردم در بمباران شهر ایلام توسط نیروی هوایی ارتش عراق شهید شدند. در شهرستان ایلام در طول دفاع مقدس (سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ ه.ش.)، ۱۱۸۵ نفر در بمباران‌ها، با حضور در جبهه‌ها یا بر اثر انفجار مین به درجه شهادت و ۵۱۵۵ نفر به درجه جانبازی نائل آمدند. تعدادی از این شهدا و جانبازان، از معاودین هستند (اکبری، ۱۳۹۲: ۳۲۴). شهر ایلام چه به جهت تعداد حملات و چه از نظر آمار شهدا و مجروحین بمباران، بیشترین خسارات و تلفات انسانی را متحمل شده است؛ به گونه‌ای که ۶۰ درصد حملات هوایی، ۶۹/۴۸ درصد شهدا و ۶۶۷۴ درصد مجروحین، مربوط به شهر ایلام و حومه آن است. در بسیاری از این حملات و

مباران‌های هوایی، ساختمان‌های مسکونی، مغازه‌ها، بیمارستان‌ها، واحدهای آموزشی و حتی خیابان‌ها و فضاهای ورزشی مورد هدف قرار گرفت و منجر به تلفات انسانی و خسارت‌های گسترده شد (کاظمی، ۱۳۸۰: ۱۵۹-۱۶۰ و سند ۱ تا ۴ و عکس‌های شماره ۱ و ۲)؛ به عنوان نمونه، در تاریخ ۱۳۶۱/۳/۱۵ ه.ش. در حالی که مردم به مناسبت سالگرد قیام ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ ه.ش. مشغول راهپیمایی بودند، شهر ایلام مورد حمله هوایی عراق قرار گرفت (سند ۲ و ۳). معاودین عراقی در مناسبت‌هایی همچون یوم‌الله ۲۲ بهمن و روز جهانی قدس، همراه و همدوش مردم ایلام در راهپیمایی‌ها شرکت می‌کنند.

تأثیرات فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی حضور معاودین در شهر ایلام

درواقع، عناصر فرهنگی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از جامعه‌ای به جوامع دیگر انتقال می‌یابند و به تدریج فرهنگ، فنون و اندیشه‌های جامعه میزبان را تحت تأثیر قرار می‌دهند و باعث ایجاد مهارت‌های بیشتری می‌شوند. هنگامی که جامعه‌ای عنصر فرهنگی تازه‌ای را از جامعه دیگر اقتباس می‌کند، با دخل و تصرف، آن را با شیوه زندگی و باورهای خود سازگار می‌نماید. از مهمترین اثرات فرهنگی - اجتماعی حضور معاودین در شهر ایلام، اشاعه زبان عربی در برخی از نقاط استان ایلام بود. درواقع، زبان اولین، ساده‌ترین، بدیهی‌ترین و مستقیم‌ترین وسیله تفاهم و مهمترین عامل شکل‌دهنده فرهنگ و بهترین وسیله نقل و انتقال آن از نسلی به نسل دیگر و از جامعه‌ای به جامعه دیگر است (الطائی، ۱۳۷۸: ۷۰). می‌توان گفت، زبان «مهمترین حامل میراث فرهنگی انسان است. در فرهنگ‌های مختلف، زبان‌ها از نظر شکل و محتوای واژه‌ها متفاوت هستند» (رنجبر و ستوده، ۱۳۸۴: ۵۹).

تعداد بسیاری از ایرانیان در سال‌های گذشته به دلایل مختلف از ایران هجرت کردند و در کشور عراق سکونت گزیدند. این مهاجران برای گذران زندگی و امرار معاش، ناچار به یادگیری زبان کشور میزبان شدند. اقامت طولانی‌مدت موجب گردید که عادات و اخلاق و زبان آنها نیز دستخوش تغییر شود (کوهستانی‌نژاد، ۱۳۸۴: ۲۵۶).

طی جلسات متوالی، با تعدادی از معاودینی که از سال ۵۰ تا بعد از ۵۹؛ یعنی در زمان احمد حسن البکر و صدام حسین مهاجرت کردند، مصاحبه شد که نتایج آن در ادامه خواهد آمد. مصاحبه بر اساس پرسشنامه انجام گرفت. در اغلب مصاحبه‌ها، از معاودین در مورد اینکه آیا به هنگام ورود به شهر ایلام، به زبان کُردی یا فارسی آشنایی داشتند یا نه، پرسش شد. در جواب می‌گفتند که آشنایی آنها با زبان کُردی، حتی با وجود اینکه پدر و مادر آنها کُرد و ایلامی بودند، خیلی کم بوده است یا اصلاً با زبان فارسی آشنایی نداشته‌اند و در ابتدای حضورشان در ایلام، با اشاره یا حرکات دست و صورت، مقصود خود را بیان می‌کردند.

یکی از مصاحبه‌شوندگان چنین توضیح داد:

«حضور معاودین موجب شد که زبان و ادبیات آنها در ایلام رواج پیدا کند. این امر بر تنوع زبانی و ادبی منطقه افزود و در حال حاضر، در استان ایلام، چهار زبان و گویش کردی،

لری، لکی و عربی رایج است. فارسی، زبان نوشتار، امور اداری و تحصیل است. معاودین همچنین فرهنگ‌ها، آداب و رسوم و سنت‌های مختلفی را با خود به ایلام آوردند و به این صورت به غنای فرهنگی منطقه و تنوع در هنر، موسیقی، غذا و سایر جوانب زندگی اجتماعی افزودند».

در ادامه دو نفر از افراد مطلع کلیدی به طور تقریباً مشابه موارد زیر را بیان نمودند:

«برخی از معاودین با وجود اینکه چندین دهه از ورودشان به ایلام می‌گذرد، به سختی با زبان فارسی آشنایی دارند؛ اما زبان کردی را می‌توانند صحبت کنند. نسل اول و دوم که با هم عربی حرف می‌زنند، می‌توانند جواب سؤال‌هایشان را به زبان کردی بیان کنند؛ در حالی که نسل سوم، زبان عربی را می‌فهمند، اما نمی‌توانند به آن صحبت کنند. در خصوص نسل اول و دوم می‌توان اذعان نمود که آشنایی خیلی پایین آنها با خط و زبان فارسی و کم‌بضاعتی باعث شد که اغلب از فرستادن فرزندانشان به مدرسه خودداری کنند؛ بنابراین وزارت آموزش و پرورش با برگزاری کلاس‌های آموزشی زبان فارسی برای آنها در صدد رفع این مشکل برآمد؛ اما به دلیل همکاری نکردن خانواده‌ها نتیجه مطلوبی حاصل نمی‌شد. از آنجایی که تحصیل دانش‌آموزان برگشت داده شده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود، مدارس برای آنها در نظر گرفته شد».

علاوه بر بحث زبان گفتاری و نوشتاری، مصاحبه‌شونده دیگری به شاخص‌های حفظ میراث فرهنگی اشاره نمود:

«در ابتدای ورود به شهر ایلام، برخی از معاودین تلاش می‌کردند تا آداب و رسوم خود را حفظ کنند و این موضوع سبب تقویت فرهنگ منطقه می‌شد. برنامه‌های فرهنگی و هنری‌ای که با مشارکت این افراد برگزار می‌شد، به تعامل فرهنگی و معرفی فرهنگ‌های مختلف کمک می‌کرد».

وی در ادامه مصاحبه، به ایجاد شبکه‌های اجتماعی و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی اشاره کرد:

«معاودین با هم‌تایان خود در ایلام ارتباط برقرار می‌نمودند و شبکه‌های اجتماعی جدیدی را ایجاد می‌کردند که به تبادل اطلاعات و تجربیات کمک می‌کرد و موجب انسجام اجتماعی بیشتری می‌شد. آنها در فعالیت‌های اجتماعی و خیرخواهانه، شرکت و همکاری می‌کردند. این امر به تقویت روحیه همکاری و همبستگی در جامعه کمک می‌کرد. با حضور معاودین، ارتباطات و تبادل اطلاعات میان گروه‌های مختلف جامعه افزایش یافت و این موضوع، موجب افزایش آگاهی اجتماعی و مشارکت مردم در مسائل اجتماعی می‌شد».

تشکیل پایگاه‌های فرهنگی از دیگر مباحثی است که در خلال مصاحبه‌ها به آن اشاره شد. یکی از مصاحبه‌شوندگان چنین بیان نمود:

«اخراج ناگهانی خانوارهای ایرانی ساکن در عراق، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی فراوانی داشت. آنها به خاطر اینکه سال‌های زیادی را به دور از وطن سپری کرده بودند، چنان

از فرهنگ مادری خود فاصله داشتند که در موطن خود دچار مشکلات عدیده‌ای شدند. نداشتن آشنایی با زبان و فرهنگ ایرانی، نداشتن جایگاه اجتماعی مناسب، صادر نکردن شناسنامه برای آنها و محروم بودن از امکانات رفاهی، برخی از مشکلات این افراد بود. با توجه به این مشکلات، برخی از معاودین درصدد برآمدند تا با ایجاد پایگاه‌های فرهنگی، جلسات هفتگی و ماهیانه برگزار کنند تا این گونه بتوانند علاوه بر برطرف کردن نیازهای مادی، نیازهای معنوی و عاطفی خود را نیز پاسخ گویند؛ بنابراین به ساخت پایگاه‌های مذهبی (جهت برگزاری اعیاد مذهبی و عزاداری‌ها)، همچون حسینیه‌های ام‌البینین و اهل بیت اقدام کردند.

علاوه بر مباحث مذکور، برخی از مصاحبه‌شوندگان به تأثیرگذاری پوشاک، خوراک و ازدواج معاودین بر زندگی شهروندان ایلامی اشاره نمودند. در عصر حاضر با وجود گسترش فرهنگ و وجود تعاملات اجتماعی و فرهنگی بین جوامع انسانی، هنوز هم لباس و پوشاک از مشخصه‌ها و تمایزات فرهنگی گروه‌های انسانی و اقوام مختلف به شمار می‌رود. در یک مصاحبه گروهی، دو نفر از متخصصان دانشگاهی چنین بیان کردند:

«زنان نسل اول و دوم معاودین، پس از بازگشت به ایلام، همچنان لباس عربی می‌پوشیدند. اگرچه مردان ایلامی تحت تأثیر پوشش معاودین قرار نگرفتند؛ اما پوشش بانوان سوقی که به شیوه زنان عرب بود، تا حدودی بر پوشاک زنان ایلامی تأثیر گذاشت و این امر در استفاده از فوطه، شیله یا مقعنه، قتره یا عبای بلند و چلاب نقره یا طلایی خود را نشان می‌داد».

«در بحث فرهنگ مصرف غذا نیز تأثیرپذیری‌هایی دیده می‌شود. از مهمترین غذاهایی که به تأثیر از معاودین، به لیست غذاهای ایلامی‌ها اضافه شد می‌توان به کوبه (آردی و برنجی)، دلمه شیخ‌محشی، خورشت بامیه، خورشت ماهی، خورشت طرشانه و بریانی اشاره نمود. شیرینی‌هایی همچون: باقلوای عربی، کلوچه عربی و دهینه عربی (نوعی حلوا) نیز به فهرست شیرینی‌های شهر ایلام اضافه شد».

سه نفر از مصاحبه‌شونده‌ها نیز به طور مشابه به پیامدهای اقتصادی حضور معاودین در ایلام اشاره نمودند:

«حضور معاودین، به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در عرصه‌های مختلف اقتصادی، مانند کشاورزی، صنعت و خدمات منجر شد که کاهش بیکاری در منطقه را در پی داشت. از آنجایی که سوقی‌ها توسط فامیل‌های خود حمایت می‌شدند، در پیدا کردن منزل مسکونی با مشکل مواجه نشدند. آنها برای گذراندن معیشت خود به مشاغل مختلفی در سطح شهر ایلام، همچون: خیاطی، نجاری، بناوی (بخصوص پخت نان صمون که نوعی نان عربی است)، تعمیرات ماشین، سلمانی، بنایی، کارگری و مهمتر از همه، فالافل فروشی روی آوردند. با ورود معاودین، بازارهای محلی رونق گرفت و نیاز به کالاها و خدمات مختلف افزایش یافت. این امر به تحریک فعالیت‌های اقتصادی و افزایش درآمدهای محلی کمک کرد. معاودین به دلایل مختلفی مانند جابجایی فعالیت‌های اقتصادی و تأسیس کسب و کارهای جدید، به رشد اقتصادی منطقه و جذب سرمایه به شهر ایلام کمک کردند».

جدول شماره ۲). مقولات و نشانگرهای شناسایی شده در خصوص تأثیرات فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی حضور معاودین در شهر ایلام

مقوله اصلی	مقولات فرعی	نشانگرها	روایت‌ها
تأثیرات فرهنگی	تنوع فرهنگی	تنوع در هنر، موسیقی، غذا، پوشاک و ...	معاودین، فرهنگ‌ها، آداب و رسوم و سنت‌های مختلفی را با خود به ایلام آوردند و به غنای فرهنگی منطقه و تنوع در هنر، موسیقی، غذا و سایر جوانب زندگی اجتماعی افزودند.
	حفظ میراث فرهنگی	حفظ آداب و رسوم خود، تقویت فرهنگ، برگزاری برنامه‌های فرهنگی و هنری، معرفی فرهنگ‌های مختلف، ایجاد تعامل فرهنگی	برخی از معاودین تلاش می‌کردند تا آداب و رسوم خود را حفظ کنند و این موضوع سبب تقویت فرهنگ منطقه می‌شد. برنامه‌های فرهنگی و هنری‌ای که با مشارکت این افراد برگزار می‌شد، به تعامل فرهنگی و معرفی فرهنگ‌های مختلف کمک می‌کرد.
	تقویت زبان و ادبیات	ترویج زبان و ادبیات عربی، افزایش تنوع زبانی و ادبی منطقه، برگزاری کلاس‌های آموزشی زبان فارسی، همکاری خانواده‌ها در یادگیری زبان فارسی	حضور معاودین موجب شد که زبان و ادبیات آنها در ایلام رواج پیدا کند. این امر بر تنوع زبانی و ادبی منطقه افزود.
تأثیرات اجتماعی	ایجاد شبکه‌های اجتماعی	ارتباط با همتایان خود، تشکیل شبکه‌های اجتماعی جدید، تبادل اطلاعات و تجربیات، افزایش انسجام اجتماعی	معاودین با همتایان خود در ایلام ارتباط برقرار می‌نمودند و شبکه‌های اجتماعی جدیدی را ایجاد می‌کردند که به تبادل اطلاعات و تجربیات کمک می‌کرد و موجب انسجام اجتماعی بیشتری می‌شد.
	مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی	مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و خیرخواهانه، همکاری با افراد محلی، تقویت روحیه همکاری و همبستگی	معاودین در فعالیت‌های اجتماعی و خیرخواهانه، شرکت و همکاری می‌کردند. این امر به تقویت روحیه همکاری و همبستگی در جامعه کمک می‌کرد.
	افزایش آگاهی اجتماعی	ارتباطات و تبادل اطلاعات میان گروه‌های مختلف، افزایش آگاهی اجتماعی، افزایش مشارکت مردم در مسائل اجتماعی	با حضور معاودین، ارتباطات و تبادل اطلاعات میان گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌یافت و این موضوع، موجب افزایش آگاهی اجتماعی و مشارکت مردم در مسائل اجتماعی می‌شد.
تأثیرات اقتصادی	ایجاد اشتغال	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، فعالیت در حوزه کشاورزی، صنعت و خدمات، کاهش بیکاری در منطقه	حضور معاودین، به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در عرصه‌های مختلف اقتصادی، مانند کشاورزی، صنعت و خدمات منجر شد که کاهش بیکاری در منطقه را در پی داشت.
	رشد بازارهای محلی	رونق بازارهای محلی، افزایش نیاز به کالاها و خدمات مختلف، تحریک فعالیت‌های اقتصادی، افزایش درآمد‌های محلی	با ورود معاودین، بازارهای محلی رونق گرفت و نیاز به کالاها و خدمات مختلف افزایش یافت. این امر به تحریک فعالیت‌های اقتصادی و افزایش درآمد‌های محلی کمک کرد.
	سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی	جایجایی فعالیت‌های اقتصادی، تأسیس کسب و کارهای جدید، سرمایه‌گذاری در بازارهای اقتصادی ایلام و مرز مهران	معاودین به دلایل مختلفی مانند جایجایی فعالیت‌های اقتصادی و تأسیس کسب و کارهای جدید، به رشد اقتصادی منطقه و جذب سرمایه به شهر ایلام کمک کردند.

نتایج نشان می‌دهد که حضور معاودین در ایلام، نه تنها باعث تأثیرات مثبت فرهنگی و اجتماعی شد؛ بلکه رشد و توسعه اقتصادی این شهر را نیز به همراه داشت؛ به گونه‌ای که به عنوان منطقه‌ای پویا و زنده شناخته شد و توانست با چالش‌ها و تغییرات جدید همگام شود و به سوی آینده‌ای روشن‌تر پیش برود.

بحث و نتیجه‌گیری

مرزهای غربی ایران از زمان شکل‌گیری حکومت صفوی، منشأ برخوردها، نزاع‌ها و مراودات بین ایران و عثمانی بود. در دوره‌های بعد، به‌ویژه پس از فروپاشی امپراطوری عثمانی و تشکیل

کشور عراق، اختلافات مرزی همچنان باقی ماند. با وجود اختلافات سیاسی، مردم نواحی مرزی دو کشور، مراودات اقتصادی و اجتماعی زیادی با هم داشتند. بسیاری از مردم استان ایلام در سال‌های قبل از انقلاب برای تجارت و کسب مشاغل مختلف به عراق مهاجرت کردند و به گروه‌های فیلی مشهور شدند. زیاد بودن تعداد این ایرانی‌تبارها در عراق باعث می‌شد که حکومت عراق از آنها به عنوان اهرمی برای فشار بر حکومت ایران استفاده کند و در ادوار مختلف، گروه‌هایی از آنها را از عراق اخراج کند. قبل از آغاز جنگ عراق علیه ایران، حساسیت بیشتری نسبت به این گروه ایجاد شد و حزب بعث، که با سوء ظن به آنها می‌نگریست، به انحاء مختلف آنها را تحت فشار قرار می‌داد و باعث مهاجرت گسترده‌تر آنها شد. بسیاری از این گروه‌های فیلی که به ایران عودت داده شدند در ایلام اسکان یافتند و علی‌رغم داشتن نژاد ایرانی، به دلایلی چون: سکونت در عراق و متأثر شدن از فرهنگ عربی، عدم پذیرش سیاسی آنها توسط کشور میزبان که برای آنها شناسنامه صادر نمی‌کرد و ...، در آغاز نتوانستند جذب جامعه ایلام شوند و مراودات آنها درون‌گروهی باقی ماند؛ اما بعدها تا حدودی این مشکل مرتفع گردید. برخی از معاودین در جریان جنگ تحمیلی، در جبهه‌ها حضور یافتند و بیشتر در سپاه بدر با دشمن یعنی جنگیدند که برخی از آنها به شهادت رسیدند یا به درجه جانبازی نائل آمدند. آنها از نظر اقتصادی، بسیاری از مشاغل فنی ایلام را در اختیار گرفتند و توانستند منشأ خدمات زیادی در زمینه‌های تجارت و بازرگانی، خدمات خودرو، غذا و ... باشند. پس از سقوط صدام و برقراری مناسبات حسنه بین دو کشور، روابط گسترده‌تری بین معاودین و گروه‌های فیلی عراق که نسبت خویشاوندی داشتند، برقرار شد. در جریان مبارزه با داعش نیز معاودین توانستند به عنوان عنصری مؤثر در صحنه حضور یابند و حتی در انتخابات مجلس عراق صاحب کرسی شوند.

الف) کتابها

- آروغ، دوستعلی (۱۳۸۵)، روزشمار جنگ استان ایلام، ایلام: طلور.
- اسناد روابط ایران و عراق به روایت ساواک (۱۳۸۰)، ج ۱، تهران: مرکز بررسی اسناد وزارت اطلاعات.
- اکبری، مرتضی (۱۳۹۰)، تاریخ معاصر استان ایلام (عصر انقلاب اسلامی از ۱۳۵۷ تا ۱۳۵۹/۶/۳۱)، مشهد: شاملو.
- _____ (۱۳۹۰)، حضور زنان استان ایلام در دفاع مقدس (۱۳۵۹-۱۳۶۷ ه.ش)، ایلام: جوهر حیات.
- _____ (۱۳۹۱)، نقش زنان استان ایلام در تحولات سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، مشهد: شاملو.
- _____ (۱۳۹۲)، تاریخ دفاع مقدس استان ایلام، ایلام: جوهر حیات.
- _____ (۱۳۹۲)، نقش روحانیت استان ایلام در انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، ایلام: جوهر حیات.
- _____ (۱۳۹۳)، سومار در مسیر تاریخ، ایلام: جوهر حیات.
- _____ (۱۳۹۳)، نقش نیروهای انتظامی استان ایلام در دفاع مقدس، ایلام: فرهنگ فردوسی.
- امینی، علیرضا (۱۳۸۱)، تحولات سیاسی و اجتماعی ایران در دوران پهلوی، تهران: صدای معاصر.
- ایزدپناه، حمید (۱۳۵۱)، آثار باستانی و تاریخی لرستان، ج اول، تهران: انجمن آثار علمی.
- پیلهور، قمر (۱۳۵۲)، ایرانیان بازگشته از عراق، تهران: وزارت کشور.
- الحمود، علی طاهر (۱۳۹۷)، اخگر گذاخته حکومت: تجربه دولت‌سازی شیعیان در عراق پس از صدام، ترجمه سیدحسین مرکبی، اصفهان: آرما.
- ربانی، رسول (۱۳۷۹)، «جامعه‌شناسی بازسازی (شهر، جنگ و بازسازی)»، دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه اصفهان)، شماره ۲۲ و ۲۳، صص ۱۵۹ تا ۱۷۵.
- رنجبر، محمود و هدایت‌الله ستوده (۱۳۸۴)، مردم‌شناسی، تهران: آریانا.
- سیف‌زاده سیدحسین (۱۳۷۹)، عراق، ساختارها و فرآیند گرایش‌های سیاسی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- صحرائی، محمد (۱۳۸۹)، تاریخ دفاع مقدس در استان ایلام (۱۳۶۷-۱۳۵۹)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز.
- الطائی، علی (۱۳۷۸)، بحران هویت قومی در ایران، تهران: جادگان.
- الفیلی المولی، زکی جعفر، (۲۰۱۰/۱۳۳۱)، تاریخ الکرد فیلیون و آفاق مستقل، بیروت: مؤسسه البلاغ.
- کاظمی، موسی (۱۳۸۰)، «تحلیل آماری جنگ شهرها، تأملی در جنگ ایران و عراق چند مسئله راهبردی»، مجموعه مقالات تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- کندال، عصمت، شریف وانی و مصطفی نازدار (۱۳۷۰)، کردها، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران: روزبهان.
- کوهستانی‌نژاد، مسعود (۱۳۸۴)، «روابط ایران و عراق در نیمه نخست سده بیستم (از ابتدا تا شناسایی عراق توسط ایران ۱۳۰۸-۱۹۲۹)»، تاریخ، تاریخ روابط خارجی، شماره ۱۹، صص ۴-۵.
- لوپس، لری، مرتایمر (۱۳۷۹)، بررسی کشور عراق، ترجمه سیدجلیل صالحی، کرمانشاه: مؤسسه باغ ابریشم.
- محمدرحیمی، کامران (۱۳۸۵)، نقش عشایر استان ایلام طی دوران دفاع مقدس و حفظ پاسداشت آن، ایلام: طلور.
- مرادی مقدم، مراد (۱۳۸۵)، تاریخ سیاسی اجتماعی کردهای فیلی در عصر والیان پشتکوه، تهران: پرسمان.
- هاشمی رفسنجانی، اکبر (۱۳۷۵)، «قدرت برتر دفاع و سازندگی، روزنامه ایران»، سال سوم، شماره ۶۱۱، اسفند ۱۳۶۱ <https://dooktex.com>

ب) روزنامه‌ها

- اطلاعات، یکشنبه ۱۳۵۷/۱/۲۴، شماره ۱۶۱۱۶، ص ۳.
- کیهان، (۱۳۵۹)، شماره ۱۰۹۶۹.
- خبرگزاری کردپرس (۱۳۹۵)، شماره ۱۱۶۰۳۰.
- خبرگزاری کردپرس (۹۷/۲/۱۴)، رئیس حزب کنگره ملی عراق در ایلام با کردهای فیلی دیدار کرد.

ج) مصاحبه‌ها

- آفرین، محمد (۱۳۹۷/۱۶)، حسینیة اهل بیت.
- ازمل، حسن‌رضا (۱۳۹۷/۷/۲۱)، ایلام.
- برزنجین، یاسم (۱۳۹۷/۷/۲۱)، ایلام.
- خاتفتنیه، داراخان (۱۳۹۷/۷/۱۱)، ایلام.
- خزعلی، منیر (۱۳۹۷/۷/۱۶)، ایلام.
- زیاندار بی‌مانند، یاسمه (۱۳۹۷/۷/۱۵)، ایلام.
- سیاوشی، احمد (۱۳۹۷/۷/۲۱)، ایلام.
- شوهانی، سعدیه (۱۳۹۷/۷/۱۷)، ایلام.
- ظهیریان، بینا (۱۳۹۷/۷/۱۶)، ایلام.

بررسی تأثیرات اخراج ایرانی تبارهای مقیم عراق بر شهر ...

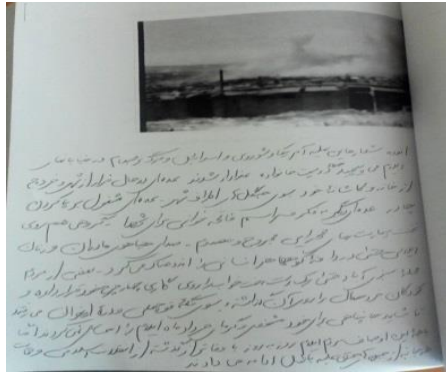
- علی خان عالی بیگ، سعدیه (۱۳۹۷/۱۵) ایلام.
- علی کریم صیدی، سهامه (۱۳۹۷/۱۵) ایلام.
- فرخی زاده، هاشم (۱۳۹۷/۱۵) ایلام.
- فرشته پوره، افراح (۱۳۹۷/۱۵) ایلام.
- قاسمی، محمدتقی (۱۳۹۷/۴/۲۲) ایلام.
- کاکنه پوره، حسین (۱۳۹۷/۱۸) ایلام.
- یاری، فاتزه (۱۳۹۷/۱۷) ایلام.

(د) سندها و عکس‌ها

- اسناد ۲ تا ۵: اداره کل حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان ایلام.
- اسناد شماره ۱۰-۶: اداره اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه (استادوخ) شماره سریال ۶۲ پوشه ۱، کارتن ۶
- سند ۱: شماره ردیف: ۲۹۰۰۰۴۰۶۶، محل در آرشیو، ۵۷۶ ن ۱ الف ب ۱: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- عکس ۱ و ۲: ۲۳۰/۰۲۶۰۵۵: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

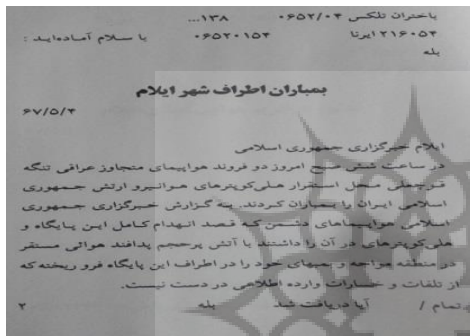
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

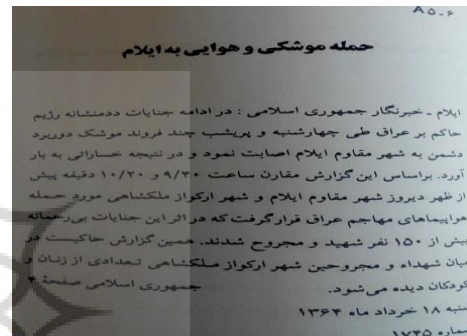
سند ۲

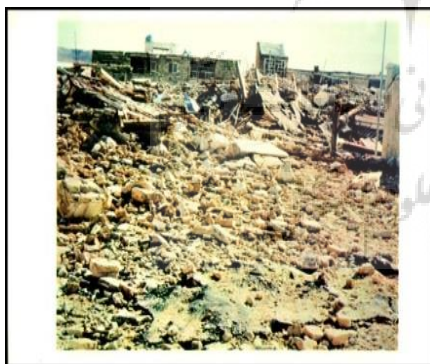
سند ۱

سند ۴

سند ۳

عکس ۲

عکس ۱

سند (۵)

سند (۶)

سند (۷)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱۱۴۹۷۵
 وزارت منظم جمهوری اسلامی ایران
 ۱۳۵۸/۱۱/۱۵
 بسم الله الرحمن الرحیم
 بزرگوار حضرت مبارک برساند با تو هم اینک تمام شهرت ک ایلام بدر و مار اینست
 نباه خطای دهر که در این نوا براند و ایران نزل و از نوبه زمین آبا گشته
 بیه المبه بررم که در این در زمانه ندم بر اسطه گرفت در دوران زنده
 اتفاقاً خطم بنام زیدان چه شد که عوان بیعه تا رسید در خردسال شهر اینست به ایران سوا
 و همی فامیله خود در ایلام آمد المیده که زنده شد بنام که خط آینه ص با مال دزدگر
 شده و دولت عراق ز فرستادن مارم بنام صبریه و برارم بنام نعیم خود را بر
 مدتها پیر برگشت آنها به وزارت اداره اشد و مایع خطای
 اتفاقاً چون که در آن زمانه عراق و ایران که در زمانه زیدان داد آنها به ایران خود را
 گردید که مارم در آن سفر رفت و در آن شهر و بیه زنده گردید خطم زنده دایه اتفاقاً
 در همراه شهر زیدان و برارم از زمانه که در این عراق گرفت بجزه ایران آوردیم چون آورد رسید
 ندانسته و ایران بود آنها در نزد در زمانه ایران شایه گردید به زیدان عودت دایه
 که برارم رضایان حضور در وقت تقاضایم آمد و شرف زیدان در صید که مجید ابرارک
 تقدیم میدارم با بر نیی خطم از عراق با برارک شهرت ک ایلام برگشت دایه که جانم
 در خدمت مارم بیه و خطم با به نامم که در یک خط اینست بهادر در بارم او تمام
 آ در سر آنها لواحق انگشت (آرتن کوش) ناحیه شیخ سعید هم مارم در هر تهر زنده
 و فرستاد خطم خطان به تقدیم افرا

سند (۸)

۵۸۸۰۲۰

بیت محمد لاریه اول سید محمد زکریا در حقیقت محمد...

و قرآن کبیر ساریه میرزا...
سعدی که در ولایت...
بعضی اصلی محمد...
استماد در شام...
۳۰ صفا و قیام...
بر عرواق وجود...
بازایب...
رسیده آید...
منزل...
آدمش...
لقدار...
توضیح...
دوستان...
پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

سند (۹)